

TEK PARTİLİ DÖNEM VE ÇOK PARTİLİ DÖNEM TÜRK SİYASİ ELİTLERİNİN TOPLUMSAL PROFİLLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ (**)

Yrd. Doç. Dr. D. Ali ARSLAN - Yrd. Doç. Dr. Gülten Eren GÜMÜŞTEKİN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, TÜRKİYE- Dumlupınar Üniversitesi, TÜRKİYE

ÖZET

Bu çalışmada, Türk siyasi elitlerinin Cumhuriyet'in ilanından günümüze geçirdiği sosyolojik evrim irdelendi: Önce Cumhuriyet'in ilanından itibaren tek partili dönem incelendi. Sonra ise 1946'dan 1991 yılına kadar olan dönem de Türk siyasi elitleri ele alındı. Son olarak da, her iki döneme ilişkin bulguların karşılaştırmalı bir analizi yapıldı. Bunu yaparken de başta yaş ve cinsiyet olmak üzere eğitim, mesleksi özgeçmiş, aile yapısı gibi sosyal ve demografik faktörlerden yararlanıldı.

Çalışmanın teorik temelini "Elit Teorisi" oluşturdu. Elit sosyolojisi araştırmalarında, araştırma evrenini ve örneklem kümesini belirlerken genellikle 4 teknik kullanılır: Konumsal analiz, ünsel analiz, kararsal analiz ve sentez teknikler. Bu konuda en yaygın olarak kullanılan teknik, en etkin ve en güçlü karar vericileri belirlemek için kurumsal kayıtların kullanımı esasına dayanan "konumsal analiz"dir.

Çalışmada temel metodolojik yaklaşım olarak konumsal (kurumsal) analiz kullanıldı. 1920 Kurucu Meclisten 1991'e uzanan süreçte, parlamento kurumu çatısı altında milletvekilliği yapmış bütün parlamenterler siyasi elitler olarak tanımlandı. Bundan hareketle, önce tek parti döneminde, sonra da çok partili dönemde TBMM çatısı altında görev yapmış milletvekilleri incelenerek iki ayrı "data-set" oluşturuldu. Bu "data-set" oluşturulurken TBMM kayıt ve yayınlarının yanı sıra, konuyla ilgili akademik çalışmalar ile çeşitli resmi ve resmi olmayan yayınlar, biyografiler ve ansiklopedik kaynaklar da kullanıldı.

Anahtar Sözcükler: Elit, Siyasi Elit, Türk Siyasi Elitleri, Sınıf Teorisi, Elit Teorisi, İktidar.

ABSTRACT

This study was designed to find general characteristics of Turkish political elites. Social background characteristics were employed to realise the purposes. Documentary and historical research techniques were used during the study.

As a result of examining the Turkish political elites these major findings were discovered: the large majority of the Turkish parliamentary elites were well educated, male, middle aged,

(**) Bu çalışmada yer alan bilgi ve bulguların bir kısmı, 8. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur. Ayrıca bu çalışmanın, 1995, 1999 ve 2002 parlamento dönemlerine ilişkin verilerin de kullanılarak daha güncellenmiş bir versiyonu, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:1, Sayı: 2'de yayınlanmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 2 Nisan – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

married and with a small family size. Moreover the large majority of the Turkish political elites were lawyers, civil bureaucrats and free professions. Also, the size of the group of trade and industry (included merchants, businessmen and other related occupations was also meaningful.

Key Words: Elite, Political Elites, Turkish Political Elites, Class Theory, Elite Theory, Power.

1. GİRİŞ

Elit konusu ve elit sosyolojisi, ülkemizde en az çalışılmış sosyoloji alanlarının başında gelir. Elitler toplumsal konumları bakımından karar verme sürecine en yakın durumda bulunurlar. Aynı zamanda karar verme sürecini yönlendirme ve şekillendirme araçlarını da ellerinde bulundurlar. Bu nedenle, toplumun geneline yönelik olarak alınan kararlar hep elitlerin, özellikle de anahtar elitler olarak tanımlanan elit gruplarının damgasını taşır.

Toplumların siyasi yapısını araştıran stratejiler genelde toplumların iktidar yapısı üzerinde yoğunlaşırlar. Bu bağlamda, toplumsal eşitsizliklerden hareketle toplumun iktidar yapısını ve toplumda cereyan eden güç ilişkilerini anlayıp açıklamaya yönelik olarak iki temel yaklaşım (Bottomore, 1991) vardır. Bunlardan biri sınıf teorisi, diğeri ise elit teorisidir. Bu çalışmada, elit teorisinin temelinde, Cumhuriyet dönemi Türk siyasi elitlerinin sosyolojik analizini yapmak hedeflendi.

İktidar yapısı konusunda başlıca teoriler;

1. Sınıf Teorisi:

a) Marksist sınıf teorisi, b) Weberci sınıf teorisi

2- Elit Teorisi:

a) Plüralist teori, b) Elitist teori, c) Demokratik elit teorisi

2. ELİT TEORİSİ

Elit sözcüğüne bilimsel alanda ün kazanması ise Pareto sayesinde olmuştur. Pareto elit'i, belirli hiyerarşik yapılanmalar içinde en üst konumu elinde bulunduranlar veya kendi faaliyet alanının en iyileri, en etkilileri olarak tanımlar (Arslan, 1995: 12). Bir başka deyimle, Pareto'ya göre elit, kendi çalışma alanlarında en üst konumda, zirvede bulunan insanların oluşturduğu toplumsal sınıftır (Arslan 1998: 22 ve 1995: 4).

Elit teorisi ağırlıklı olarak iktidar (güç) (power) üzerinde yoğunlaşmasına rağmen öteki toplumsal kaynaklar üzerinde de durur. Elit teorisine göre toplumlar iki kategoriye ayrılır; güç sahibi ve yöneten "azlar", yönetilen "çoklar". Elit olarak adlandırılan bu yöneten azlar, gücü tekellerinde tutarlar. Önemli kararları da onlar verirler. Ötekiler ya da geniş halk yığınları ise göreceli olarak güçsüzdür ve azınlığın kararlarını kabul etmek zorunluluğu altındadırlar.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 2 Nisan – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Elit teorisinin 3 ana kolu vardır: 1. Plüralist Elit Teorisi, 2. Elitist Elit Teorisi, 3. Demokratik Elit Teorisi. 1950 ve 1960'lı yıllarda oldukça büyük üne sahip olan plüralist teori, kökenini liberal düşünceden alır. Plüralist teorinin ana düşüncesi, baskı gruplarının çokluğudur. Bu teoriye göre güç söz konusu gruplar arasında dağılmış, paylaşılmıştır. Bütün bu gruplar, karar verme süreci üzerinde az ya da çok etkiye sahiptir. Hükümetin gücü, öteki elit grupları tarafından (ekonomik elitler, bürokratik elitler, beyaz yakalı elitler, sendika elitleri, muhalefetteki siyasi elitler) sınırlandırılmıştır. Elitistlerin savunduğu "halkın fikirleri, yönetici grup tarafından kontrol edilip, yönlendirilebilir" düşüncesinin tam tersine, "yöneticilerin gücü, öteki elit grupları ve halk tarafından sınırlandırılıp, kontrol edilebilir" görüşünü savunurlar.

Plüralizm oldukça idealistik bir yaklaşımdır. Eşitlik, gücün çok sayıda güç odakları arasında paylaşımı, halkın karar verme sürecine aktif katılımı gibi oldukça istendik, kulağa hoş gelen ve idealistik varsayımlar üzerinde dururlar. Fakat, toplumsal gerçeklik plüralistlerin iddia ettiklerinden çok daha farklıdır. plüralizm bir realite olmaktan öte, bir mitolojidir.

Elitist yaklaşım ise, iktidarın karar verme sürecinde en etkili konumda bulunan az sayıdaki elit gruplarının elinde yoğunlaştığını savunur (Presthus, 1964: 10). Bu dominant grup, ötekilerin bilmediğini bilir, ötekilerin yapamadıklarını yapabilirler (Thoenes, 1966: 42). Bazı düşünürler, Domhoff (1967, 1970) örneğinde olduğu gibi bu grubu, sosyal sınıf olarak kabul ederken, Aaronowitch (1961) ve Miliband (1969) ekonomik sınıf, Hunter ve Mills (1956, 1963) ise örgütsel elit (organisational elite) olarak adlandırır.

Demokratik elit teorisinin vurguladığı en önemli konu elitlerin hükümetten ve öteki elit gruplarından bağımsızlığıdır. Bu bağımsızlık kesin ve mutlak değil, göreceli (relative elite autonomy) bir bağımsızlıktır. Özgür seçimler, konuşma ve örgütlenme özgürlüğü gibi unsurlar, yalnızca demokrasinin vazgeçilmez unsurları olmakla kalmayıp, elitlerin bağımsızlığının korunmasına da yardım ederler (Oyen, 1990: 114).

Demokrasinin sağlığı ve devamı bakımından elitler için, öteki elit grupları ve geniş halk yığınları büyük önem taşır. Geniş halk desteği olmaksızın hak ve özgürlükleri ve de demokrasiyi, totaliter tehlikelere karşı korumak olanaksızdır. Daha demokratik bir sistem yaratmak etkin halk desteğine ve sosyal güçlerin, öteki güçlü elit gruplarınca dengede tutulmasına bağlıdır.

3. ELİT VEYA SEÇKİN

Elit sözcüğünü sosyal bilimlerde ilk kullanan Gaetano Mosca, bu sözcüğü, Fransız sosyolog Henri de Saint Simon'dan etkilenerek keşfetmiştir. Bilimsel alanda ün kazanması ise Pareto sayesinde olmuştur. Pareto elit'i, belirli hiyerarşik yapılanmalar içinde en üst konumu elinde bulunduranlar veya kendi faaliyet alanının en iyileri, en etkilileri olarak tanımlar (Arslan, 1995: 12). Bir başka deyimle, Pareto'ya göre elit, kendi çalışma alanlarında en üst konumda, zirvede bulunan insanların oluşturduğu toplumsal sınıftır (Arslan 1998: 22 ve 1995: 4).

Teorik açıdan ele alındığında elit kavramı, kurumsal iktidara sahip, toplumsal kaynakları kontrol edebilecek konumda bulunan, karar verme sürecini doğrudan ya da dolaylı olarak

ciddi bir şekilde etkileme (aktif ya da potansiyel olarak) yetisine sahip, karşıtlarına rağmen istek ve amaçlarını gerçekleştirebilen bireyler olarak tanımlanabilir.

Tanımlamada geçen temel toplumsal kaynaklar zenginlik, prestij, statü gibi sosyal ve ekonomik kaynakların yanı sıra, karizma, motivasyon, enerji, zaman gibi bireysel kaynakları da içerir. Tanımda vurgulanan bir diğer önemli nokta da, toplumsal karar verme sürecini etkileme yetisidir. Sözü edilen toplumsal kararlar, toplumun tamamını ilgilendiren makro düzey kararlar olabileceği gibi, belli bir toplumsal kesimi ilgilendiren mikro düzey kararlar da olabilir. Karar verme sürecini etkileme ise, karar verme sürecine katılım şeklinde "doğrudan" olabileceği gibi; lobcilik, baskı grubu oluşturma, kamuoyu yaratma şeklinde "dolaylı" yollardan da olabilir.

4. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SİYASİ ELİTLERİNİN SOSYAL ANATOMİSİ

Türk siyasi elitleri, Cumhuriyet dönemi içinde çok partili ve tek partili dönemler kapsamında başlıca toplumsal ve demografik faktörler bağlamında incelendi. Bu faktörler arasında yaş, cinsiyet gibi başlıca demografik faktörlerin yanı sıra eğitim düzeyi ve eğitim türü, mesleki geçmiş, medeni durum, çocuk sayısı gibi temel sosyolojik faktörler de kullanılarak, yaklaşık 80 yıllık süreç içinde Türk siyasi elitlerinin (Arslan, 1995 ve 2003) sosyolojik portrelerinin ortaya konulması hedeflendi.

4.1. TÜRK SİYASİ ELİTLERİNİN YAŞ ÖZELLİKLERİ

Yaş, Türk toplumu için oldukça önemli bir sosyolojik faktördür. Son yıllarda yaşanan olumlu bazı gelişmelere ve "Akıl yaşta değil, baştadır" şeklinde genel toplumsal önermelere rağmen, yaşçılık (ageism) halen günümüz Türkiye'sinde etkili olmakta ve yaş olgusu, özel ve geleneksel bir statü sembolü olarak halen varlığını sürdürmektedir.

Genç nüfus, genel ülke nüfusu içinde çok büyük bir orana sahip olmasına rağmen, orta yaşlı ve ileri yaşlılar tarafından büyük ölçüde siyasi hayattan izole edile gelmişlerdir. Bu duruma 30 yaşın altındakilerin milletvekili adayı dahi olamayacağını içeren Anayasa'nın 76. maddesiyle de (bu madde de yenileyin yapılan değişikliklerle milletvekili adayı olabilme yaşı 25'e indirilmiştir) bu duruma yasal bir dayanak oluşturulmuş ve bu madde, bu konuda hukuki bir engel görevi icra ede gelmiştir. Fakat önemle vurgulanması gerekir ki, özellikle politikadaki bu yaşçı (ageist) anlayış yalnızca Türk toplumuna özgü bir realite değildir. Frey (1965: 71)'in de belirttiği gibi Türk siyasi elitlerinin ortalama yaşı, çoğu batılı ülkelerin siyasi elitlerinininkinden daha düşüktür.

Atatürk Cumhuriyet'i oldukça genç bir kadroyla kurdu. Kurucu Meclis (1920) milletvekillerinin yüzde 53'ü 40 yaşın altındadır. Ergil'inde açıkladığı gibi (Landau, 1980: 210), 1927' den itibaren meclisin yaş ortalaması yükselmeye başlamış, bu yükseliş 1946'ya kadar sürmüştür. 1946 ve 1950 dönemlerinde milletvekillerinin yaş ortalaması yaklaşık 46'dır. Bu yaş ortalamasına rağmen, 1950 seçiminin getirdiği parlamentoda gençlerin oranında önemli bir artış gözlemlenir. 1960 darbesi, elit dolaşım sürecini hızlandırır ve meclise taze

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 2 Nisan – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

kan getirir. 1961 parlamentosunda elitlerin ortalama yaşı 43.6' ya düşer. 1965' ten itibaren yaş ortalaması yükselme trendine girer ve bu durum 1987'ye kadar devam eder.

Tablo 1'de de açıkça görüldüğü gibi, tek partili dönemde Türk siyasi elitlerinin genel yaş ortalaması 44 iken, çok partili dönemde parlamenter elitlerin yaş ortalaması 45'i aşmıştır. Bu ise Türk parlamentosunun orta yaşlı olduğu anlamına gelir.

Tablo 1

	Yaş Grupları			Ortalama Yaş
	Genç (39 ve altı)	Orta Yaş (40-54)	İleri Yaş (55 ve +)	
Tek Partili Dönem	22.7	43.2	33.8	44.1
Çok Partili Dönem	27.8	54.9	17.2	45.2
Ortalama Oran	25.3	49	25.5	44.7

Kaynak: Arslan'ın 1995, 1999 ve 2003 yıllarında gerçekleştirdiği araştırmalarda ortaya koyduğu verilerden hareketle düzenlendi.

Ayrıca yaş grupları bağlamında araştırma derinleştirildiğinde çok partili dönem Türk parlamentosunda 3 yenilenme noktasının olduğu gözlemlenir: 1950 (yüzde 32), 1961 (yüzde 44) ve 1977 (yüzde 39) parlamentoları bu rejenerasyonun sembolüdür. Bu parlamento dönemlerinde genç kuşak (30-39), diğer dönemlerle karşılaştırıldığında oldukça yüksek bir oranda temsil edilmişlerdir.

Özetle, çok partili dönemde Türk siyasi elitleri içinde genç (görel olarak) kuşak yüzde 28'lik bir oranda temsil edilirken, tek partili dönemde bu oran yüzde 23 civarındadır. Konu Orta yaşlılar (40-54) açısından incelendiğinde de benzer trend ile karşılaşılır: Tek partili dönem Türk siyasi elitleri arasında orta yaşlıların oranı yüzde 43 olarak hesaplanırken, bu oran çok partili dönemde yüzde 55'e yükselir. İleri yaşlılar (55 yaş ve yukarısı) açısından ise tersine bir değişim gözlemlenir ve bu yaş grubunun temsil edilme oranı çok partili dönemde, tek partili dönemin yarısına iner.

4.2. TÜRK SİYASİ ELİTLERİNİN MESLEKSEL ÖZGEÇMİŞLERİ

Türkiye'de siyasi elitlerin dolaşımı sürecinde etkili olan bir diğer önemli faktör mesleki özgeçmiştir. Parlamento'da, 1946'ya kadar sivil bürokratların önemli bir ağırlığı var iken çok partili dönemin başında, Tablo 2'de de görüldüğü gibi, serbest profesyonel meslek sahipleri (avukatlar, mühendis ve mimarlar, doktorlar, dişçiler,...gibi) Türk siyasi hayatında daha etkili konuma geçmişlerdir. Bu dönemde, hukukçu kökenli milletvekillerinin oranında, fark edilir bir artış gözlemlenir. Özellikle Demokrat Parti grubunda, serbest meslek sahipleri önemli bir orana sahiptir. 1970'li yılların sonuna doğru ise sivil bürokrat ve yönetici kökenli siyasi elitler tekrar en etkin meslek grubu konumuna geçmiştir ve bu durum günümüze kadar sürmüştür.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 2 Nisan – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Çok partili dönemin başında, hukukçuların yanı sıra, ticaret ve sanayi kökenli milletvekillerinin oranında da önemli bir artış gözlemlenir. Bu iki meslek grubu, (hukukçular ile tüccar ve sanayiciler) 1960'lı yılların ortalarına kadar meclisteki ağırlıklı konumlarını korurlar.

Türk siyasi hayatında, oldukça etkili olan bir başka meslek grubu ise askerlerdir. Askerler 1927 meclisinde yüzde 20'lik gibi bir oranla temsil edilirken, 1930'lu yıllardan itibaren askeriye kökenli milletvekillerinin oranı düşüş trendine girmiştir. Çok partili dönemde, siyasi elitler arasında askerlerin en etkili olduğu dönemde yüzde 11 ile 1946 parlamentosudur. 1950 yılından itibaren bu oran düşmeye başlamış ve bu durum 1960 darbesine kadar sürmüştür. 1961 ve 1965'te askeriye kökenli siyasi elitlerin oranında küçük bir artış gözlemlenmekle birlikte, bu durum kalıcı olmaz. 1980 ihtilalini takip eden ilk seçimlerde (1983), askerlerin parlamentodaki etkinliği 1977 seçimlerine göre yaklaşık iki buçuk kat artmasına rağmen, 1987 seçimlerinde çok partili dönem için, askeriye kökenli Türk siyasi elitlerinin oranı yaklaşık yüzde 5'tir.

Tablo 2 Türk Siyasi Elitlerinin Mesleksel Özgeçmişleri

Meslekler	Dönemler				Ortalama Temsil Edilme Oranı
	Tek Dönem	Partili	Çok Dönem	Partili	
Yönetici ve Üst Düzey Bürokrat	21.3		18.8		20.05
Hukukçu	13.1		20.6		16.85
Mühendis ve Mimar	1		2.5		1.75
Tıpçı	8		6.1		7.05
Müteahhit (*)	(-)		(7.9)		(7.9)
Tıp Bilimleri (Veter., Diş Hek., Eczacı)	1.3		(3.5) (*)		(2.4)
Eğitimci	10.1		6.8		8.45
Asker	16.9		4.8		10.85
Tüccar ve Sanayici	10.7		14.7		12.7
Sendikacı	(-)		(2.2) (*)		(2.2)
Öteki Meslekler	17		7.7		12.35

(*) 1983, 1987 ve 1991 dönemleri hesaplandı.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 2

Nisan – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

(**) : Son üç dönemde çiftçiler için ayrı bir kategori oluşturulmadı. Çünkü çiftçi kökenli milletvekillerinin hemen hepsi ikinci ya da üçüncü bir mesleğe daha sahipler. Hesaplama bu meslekler dikkate alındı.

Kaynak: Arslan'ın 1995, 1999 ve 2003 yıllarında gerçekleştirdiği araştırmalarda ortaya koyduğu Verilerden hareketle düzenlendi.

Özetle, Cumhuriyet dönemi Türk siyasi elitleri mesleki geçmiş bakımından incelendiğinde, Türk siyasi elitleri içinde en etkin temsil edilen meslek grubu sivil bürokrat ve yöneticilerdir. Bunları hukukçular izler. Üçüncü sırayı tüccarlar, sanayici ve öteki ilişkili meslekleri içeren ticaret ve sanayi grubu alır. Onları askerler, eğitimciler ve doktorlar izler. 1980li yıllardan itibaren ise müteahhit milletvekillerinin oranından çarpıcı bir artış gözlemlenir. Ergil'in de vurguladığı gibi (Landau,1980: 208), toplumda en yüksek orana sahip olan küçük çiftçi ve işçiler, parlamentoda çok az bir temsil gücüne sahiptirler.

4.3. TÜRK SİYASİ ELİTLERİNİN EĞİTİM VE YABANCI DİL BİLME DURUMLARI

Toplumsal ve siyasi hayatta elitlerin devaranını etkileyen bir başka önemli etken de eğitim olgusudur. Alınan eğitimin yalnızca miktarı değil aynı zamanda türü de bu süreç üzerinde oldukça etkilidir. Bu değerlendirme Türk toplumu açısından da geçerlidir. Arslan'ın 1995, 1999 ve 2003 yıllarında gerçekleştirdiği çalışmalarda bu gerçek açıkça ortaya konmuştur. Tablo 3'te de gözlemlenebileceği gibi, Türk siyasi elitleri arasında üniversite mezunlarının ağır bir üstünlüğü vardır. Tek partili dönemde Türk parlamentosunda görev yapmış milletvekillerinin yüzde 68'e yakını üniversite mezunudur. Türk toplumunun sosyal ve kültürel değişim ve gelişimine paralel olarak, Türk siyasi elitlerinin eğitim düzeyleri de artmış ve bu oran çok partili dönem genelinde ortalama yüzde 77'ye ulaşmıştır. Cumhuriyet dönemi bir bütün olarak incelendiğinde, Türk siyasi elitlerin yaklaşık yüzde 73'ünün üniversite mezunu olduğu görülür. Üniversite eğitilmiş siyasi elitlerin parlamento çatısı altında en yüksek temsil edilme oranı, yaklaşık yüzde 91 ile 1999 seçimlerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 3 Dönemlere Göre Milletvekillerinin Eğitim Düzeyleri ve Yabancı Dil Bilme Durumları

DÖNEMLER	EĞİTİM DÜZEYİ (%)				YABANCI DİL DURUMU (%)					Yabancı Dil Ortalaması
	Üniversite	Lise	Orta-okul	İlkokul	Bir	İki	Üç	Dört	Bilmiyor	
Tek Partili Dönem	68.2	3.5	12.3	4.3	43.7	21.7	9.4	2.7	21.3	1.3
Çok Partili Dönem	77	8.2	8.5	5	46.7	17.5	5	1.1	29.7	1
GENEL ORTALAMA	72.6	5.9	10.4	4.7	45.2	19.6	7.2	1.9	25.5	1.2

Kaynak: Arslan'ın 1995, 1999 ve 2003 yıllarında gerçekleştirdiği araştırmalarda ortaya koyduğu verilerden hareketle düzenlendi.

Yabancı dil bilme konusunda da Türk siyasi elitleri, yine seçkin bir görünüm sergiler. Bütün dönemler bazında ele alındığında, Tablo 3'te de görüldüğü gibi milletvekillerinin yaklaşık yüzde 75'i en az bir yabancı dil bilmektedir. Türk siyasi elitlerinin bildiği ortalama yabancı dil sayısı ise 1.2'dir. Tek partili ve çok partili dönemler ayrı ayrı incelendiğinde çarpıcı bir gerçek ortaya çıkmaktadır. Çok partili dönemde, Türk siyasi elitlerinin eğitim düzeylerinde önemli bir artış kaydedilmesine rağmen, yabancı dil bilgisi bakımından bu süreç tersine işlemiştir. Tek partili dönem milletvekillerinin yaklaşık yüzde 80'i en az bir yabancı dil bilmekte, bunun da ötesinde yaklaşık yüzde 34'ü birden fazla yabancı dil konuşabilmektedir. Oysa, çok partili dönemde yabancı dil bilen parlamenterlerin sayısı yüzde 70'e düşmektedir.

4.4. CİNSİYET, MEDENİ DURUM VE ÇOCUK SAYISI BAKIMINDAN TÜRK SİYASİ ELİTLERİ

Bilindiği gibi, Atatürk Devrimleri'nin bir halkası olarak, Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı, bir çok batılı ülkeden çok daha önce verildi. Türk kadını, 20. yüzyılın en karizmatik lideri Mustafa Kemal Atatürk'ün sayesinde, 1930 yılında seçme, 1934 yılında da seçilme hakkına kavuştu. Demokrasinin beşiği olarak kabul edilen bir çok batılı ülkelerde bile kadınların, böylesi haklara Türk kadınından yıllar sonra kavuşmuş olduğu gerçeği hatırlandığında, her alanda olduğu gibi bu konuda da Ata'nın çağını aşan bir lider olma özelliği bir kere daha gözler önüne serilir.

Ne var ki, daha Atatürk döneminde, çağdaşlaşma yolunda Türk toplumuna kazandırılan bu ivme, sonraki dönemlerde sürdürülemedi ve süreç hep kadının aleyhine işlemiştir. Günümüz Türk kadını yasalar karşısında, erkeği ile eşit haklara sahip olmasına rağmen, toplumsal hayatta, özellikle de siyasette bunu gözlemlemek olanaksızdır. Eşitsizlik bütün öteki çağdaş toplumlarda olduğu gibi, Türkiye'de de erkeğin lehine bir görünüm sergiler.

Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, yalnızca ülkemizde değil çoğu batılı toplumlarda da cinsiyet etkeni siyasi elit deveranını etkileyen önemli faktörlerden, hatta bu faktörlerin en önemlilerinden biri olmaya devam etmektedir. Çoğu batılı ülke elitleri gibi, Türk siyasi elitleri de maskülin (erkek egemen) bir karaktere sahip. Öyle görünüyor ki, çağdaş dünyada demokrasinin önemli açmazlarından birisi yaşçılık (ageism) ise bir diğeri de cinsiyetçilik (sexism) dir.

Hem çok partili dönem, hem de tek partili dönem Türk siyasi elitleri incelendiğinde, parlamentodaki ezici erkek üstünlüğü açıkça görülür. Türk kadını, Cumhuriyet tarihinde, siyasi elitler içinde en yüksek temsil gücünü, Atatürk zamanında elde etti: 1935 seçimlerinde 18 Türk kadını milletvekili olarak parlamentoya girdi. Bu dönem siyasi elitlerinin yüzde 3.8' ini oluşturan bu oran, dönemin toplumsal ve evrensel koşulları göz önünde bulundurulduğunda ve çoğu batılı ülke kadınlarının o dönemde daha seçme hakkının bile olmadığı hatırlanınca, daha çarpıcı bir gerçeği ortaya koyar. Ne yazık ki, Atatürk'ün başlattığı bu demokratik gelenek, geliştirilmek şöyle dursun, olduğu şekliyle bile korunamadı. Türk kadınının, yaklaşık 65 yıllık süreç içinde, seçilme haklarını aldıktan sonra katıldıkları ilk genel seçimlerdeki temsil edilme oranına yeniden ancak 1999 seçimlerinde ulaşabilmişlerdir: 21. dönem Türk parlamentosunun yaklaşık yüzde 4'ünü kadınlar oluşturmuştur. Bu oran 2002 seçimlerinde ise yüzde 4.4 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 4'te de açıkça sergilendiği gibi, Türk

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 2 Nisan – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

kadını, çok partili dönem Türk siyaset hayatında, yüzde 1.3 gibi küçük bir oranla temsil edilirken, erkeklerin yüzde 98.7'lik bir oranla ezici bir üstünlüğü göze çarpar. Türkiye genel nüfusunun yaklaşık yarısı kadın olduğu hatırlanırsa, bu oranların anlamı daha iyi anlaşılır.

Tablo 4 Dönemlere Göre Cinsiyet, Medeni Durum ve Aile Büyüklüğü

DÖNEMLER	CİNSİYET (%)		MEDENİ DURUM (%)		ORTALAMA ÇOCUK SAYISI
	KADIN	ERKEK	EVLİ	BEKAR-DUL	
Çok Partili Dönem	1.3	98.7	93.7	6.3	2.5
Tek Partili Dönem	1.5	98.5	86.7	13.3	2.66
GENEL ORTALAMA	1.4	98.6	90.2	9.8	2.58

Kaynak: Arslan'ın 1995, 1999 ve 2003 yıllarında gerçekleştirdiği araştırmalarda ortaya koyduğu verilerden hareketle düzenlendi.

Cumhuriyet dönemi, medeni durum kriterine göre incelendiğinde de benzer bulgularla karşılaşılır: Türk siyasi elitlerinin büyük bir çoğunluğunu evli milletvekilleri oluşturmaktadır. Bu konuda dikkat çekici bir başka bulgu ise meclisteki evli milletvekillerinin oranı 1940'lı yıllarda artış trendine girdiği ve bu durumun günümüze kadar sürdüğü gerçeğidir. Öte yandan Tek partili dönemde, Türk siyasi elitlerinin yaklaşık yüzde 87'sini evli milletvekilleri oluştururken, bu oran çok partili dönemde yüzde 94'e çıkmıştır. Bu durum Türk toplumunun evliliğe, ister bir kurum isterse bir yaşam tarzı olarak, büyük bir önem atfettiği gerçeğiyle ilişkilendirilebilir.

Çalışmada araştırılan bir diğer önemli faktör ise, Türk siyasi elitlerinin sahip oldukları ortalama çocuk sayısıdır. Tek partili dönemde, milletvekillerinin ortalama çocuk sayısı 2.5 olarak hesaplanırken, çok partili dönemde Türk siyasi elitlerinin çocuk sayısında küçük de olsa belli bir artış göze çarpar. Çok partili dönemin başında 2.6 olan ortalama çocuk sayısında, takip eden dönemlerde bir düşüş gözlemlenir: 1983 parlamentosunda 2.37'ye düşer. Bundan hareketle Türk siyasi elitlerinin ağırlıkla, küçük aile yapısına sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte azınlıkta da olsa, bazı milletvekilleri çok geniş bir aile yapısı sergiler.

SUMMARY

The Turkish parliament has had a mostly elitist character in comparison with Turkish society since the beginning of parliamentary political life to date. However, this peculiarity has begun to change in recent years. A slowly rising pluralism has begun to be seen in the last Turkish assembly. The vast majority of Turkish deputies are aged between 35-64. The smallest age groups are 60-64, and 65 and over, whereas the biggest section of Turkish political elites are in the age group 40-44. The average age of the elites is 44.8. On account of this we can generalise that Turkish parliamentary elites are middle aged

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 2 Nisan – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

This pluralism can also be seen in the occupational categories. Despite the predominance of law and civil bureaucracy, there are people from more or less every occupational group in society. Another important finding is that Turkish society is becoming a more civilised society day by day. The proportion of military officers among the Turkish political elites has decreased from 20 % to 2 %. Nevertheless, as mentioned before the two occupational groups which are always under-represented are workers and small landowners, in spite of the fact that these are the two largest societal groups in Turkish society.

Trade and industry, and military have very important proportions in the general view of Turkish parliamentary elites. It can be said that there are two important power centres outside the Turkish cabinet and parliament in Turkish society, which are patrons and army. They have always affected social and political decisions, sometimes directly and sometimes indirectly; because one of them has well-organised physical power while the others have enormous economic power. The large mass group cannot be effective in political life because they are unorganised and they could not give an organised reaction towards political decisions. However, in spite of not being able to use their political power effectively, they have the biggest potential power in the democratic system. This power flares up and dies down suddenly through the ballot-box.

Another important characteristic is education in Turkish society. The Turkish parliamentary elites are well educated, with three-quarters of them having received a university degree. This is a very large number as compared with all Turkish Society. Married deputies and males also have a huge domination within the Turkish parliamentary elites, having relatively small families with a 2.56 mean number of children.

KAYNAKÇA

AARONOVITCH, S. (1961), *The Ruling Class*, London: Lawrence & Wishart.

ARSLAN, A. (2005), "Tek ve Çok Partili Dönemlerde Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı Analizi" ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:1, Sayı: 2, ss. 53-66.

ARSLAN, A. (1998), "The Theories On Inequality: Elite Theory and Class Theory", 18 march 1998, Guildford: University of Surrey, Department of Sociology (Conference Paper).

ARSLAN, A. (1995), *Turkish Political Elites: Top Political Leadership in Turkey and Social Construction of Turkish Political Elites*, Guildford: University of Surrey, Department of Sociology (Unpublished MSc.Thesis).

BACHRACH, P. & Baratz, M. (1962), "Two Faces of Power", *American Political Science Review*, vol. LVI.

BOTTOMORE, T. (1993), *Class and Elite Theory, Elites and Society*, London: Routledge.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 2 Nisan – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

BOTTOMORE, T. (1991), *Elites and Society*, London: Routledge.

DAHL, R. (1961), *Who Governs?*, New Haven, Yale UP.

DAHL, R. (1957), "The Concept of Power", *Behavioural Science* v. 5.II.

DOMHOFF, W. (1970), *The Higher Circles*, NY: Prentice Hall.

DOMHOFF, W. (1967), *Who Rules America*, New York: Prentice Hall.

ETZIONI, H. (1991), *The Elite Connection*, London: Polity Press

FREY, W.F. (1965), *The Turkish Political Elite*, Massachusetts: MIT Press.

GIDDENS, A. (1973), *Class Structure of Advanced Societies*, London.

HINDESS, B. (1987), *Politics and Class Analysis*, Oxford: Basil Blackwell.

LANDAU, J.M., Ozbudun, E. & Tachau, F. (1980), *Electoral Politics in the Middle East*, London: Croonm Helm.

MEISEL, J. (1962), *The Myth of the Ruling Class: Gaetano Mosca and Elite*, Michigan: Michigan UP.

MILIBAND, R. (1969), *The State in Capitalist Society*, London: Wiedenfeld & Nicholson.

MILLS, C.W. (1956), *The Power Elite*, London: Oxford.

MILLS, C. W. (1963), *Power, Politics and People*, NY: Oxford UP.

MOYSER, G. & Wagstaffe, M. (1987), *Research Methods for Elite Studies*, London: Allen & Unwin.

OYEN, E. (1990), *Comparative Methodology: Theory and Practice In International Social Research*, London: Sage.

PARETO, V. (1968), *The Rise and Fall of the Elites*, New Jersey: The Bedminster.

PRESTHUS, R. (1964), *Men at the Top*, New York: Oxford UP.

THOENES, Piet (1966), *Elites in the Welfare State*, New York: Faber.

YÜCEKÖK, A.N. (1983), *Türkiye'de Parlamento'nun Evrimi (The Evaluation of the Parliament in Turkey)*, Ankara: Ankara University.